

LADISLAV FUKS SPALOVAČ MRTVOL

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

„Však jde o život věčný,“ přerušil ho Willi teď už trochu rázně, „o věčný život našeho národa. O věčnou německou říši, povolanou k tomu, aby spasila lidstvo a nastolila nový, šťastný řád. Dnes rozhodujeme o šťastném osudu Evropy a nevím, komu by to mohlo být jedno. Německým otcům a matkám rozhodně ne,“ ohlédl se po Milim, který šel pomalu za nimi s letáčkem v ruce.

„Mili,“ ohlédl se též pan Kopfrkingl a pak s úsměvem řekl:

„Rozhodujeme o šťastném osudu Evropy?“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Skoro uprostřed děje, kdy Willi přemlouvá Kopfrkingla, aby se dal k Němcům.

Je rok 1937, před válkou. Příběh začíná procházkou Lakmé a Karla po zoo, kde se poprvé před 17 lety seznámili u leopardí klece. Povídají si o osudech jiných manželů, jsou šťastní a spokojení. Kopfrkingl se svou rodinou také navštíví pouťovou atrakci, představení o rozšíření moru. Nekouří, nepije a vzorně se stará o domov. Pracuje v pražském krematoriu a moc si to vychvaluje.

Rodinu pravidelně navštěvují manželé Reinkeovi. S Willim Reinkem diskutuje pan Kopfrkingl o soudobých politických událostech. Staví se zásadně proti válce, která způsobuje jen utrpení. Willi vyvyšuje Hitlerův podíl na boji za spravedlivé uspořádání Evropy. Také chválí konání nově vzniklé strany SdP, jejímž je členem.

Pan Kopfrkingl dává pravidelně staré žebračce drobné mince. Stále se snaží pomáhat lidem okolo sebe s jejich starostmi. Do krematoria přichází nový pracovník, pan Dvořák, kterého pan Kopfrkingl seznamuje s prací spalovače mrtvol. Po práci odchází na vyšetření k sousedovi doktoru Bettelheimovi. Zatímco vyšetření probíhá, přemýšlí pan Kopfrkingl o své ženě, která nemá o jeho návštěvách pana doktora tušení. Doktora klame tvrzením, že má strach z nákazy při práci v krematoriu. Jak sám tvrdí, pokud by takto nakazil ženu, musel by se zastřelit. Pravým důvodem pravidelných vyšetření je však obava z nákazy od jiné ženy. Mezi lidmi pan Kopfrkingl zdůrazňuje, že doba je zlá. Že on je však proti násilí, utrpení, bídě, a hlavně proti válce. O politice rozkládá pan Kopfrkingl i doma před svou ženou. Pochvává si práci pána, který prodává cukrovinky a přihlášky ke kremaci. Cestou z práce kupuje pan Kopfrkingl své dceři Zině šaty k narozeninám. Kupuje také bílý krajkový límeček své ženě jen tak pro radost.

Dochází k zabrání Sudet a Kopfrkinglova rodina slaví Zininy narozeniny. Rodina tráví tuto chvíli v krásném poklidu a je zde zmíněna také láska pana Kopfrkingla k vážné hudbě. Pan Kopfrkingl a jeho syn Mili jsou pozváni Willim na box. Mili je čtrnáctiletý bázlivý chlapec. Box nazývá Willi mužným sportem, sportem oblíbeným Hitlerem. Zdůrazňuje mimo jiné potřebu silných tvrdých mužů pro nastávající zlou dobu. Willi nabádá Miliho, aby zápas řádně sledoval a nebál se. Zdůrazňuje, že strach je největší nepřítel lidstva. Tato podívaná však Miliho děsí a ani pan Kopfrkingl z počátku nesdílí Williho nadšení.

Děti se těší na Vánoce a přípravy vrcholí. Přichází Willi a pronáší plamennou řeč proti odpůrcům boje za vznešenou věc, již je sám účastníkem. Přičítá panu Kopfrkinglovi podíl na násilí a bídě lidí. Prorokuje, že oni jako Němci nastolí v Evropě nový šťastný a spravedlivý řád. Mluví k panu Kopfrkinglovi jako k vyvolanému člověku s německou krví. V židovské radnici se tento den mají konat slavnosti dnu narození a smrti Mojžíšovi modlitby a slavnostní večeře. Židé přicházející na tuto

slavnost a štědře obdarovávají žebrajícího pana Kopfrkingla. Mimo jiné i dobří známí pana Kopfrkingla, soused pan doktor s rodinou, pán, který prodává cukrovinky a pracuje pro pana Kopfrkingla. Pan Kopfrkingl si uvědomuje, že u radnice vlastně vůbec neposlouchal a že si bude muset pro Williho něco vymyslet.

Týden po této události je obsazena Praha říšskými silami a vůdce přijíždí do Prahy. Pan Kopfrkingl je poprvé pozván do Casina do proněmecky smýšlející vysoké společnosti. Dostává se do přepychu a bohatství. Vyjadřuje přání, aby takto vypadal v příštím nastoleném řádu celý svět. A Willi jednoduše plánuje rozšíření takového blahobytu i do ostatních velkoměst celého světa pod nadvládou Němců. Stává se ředitelem krematoria. Proto, jak káže dále Willi, je třeba označit všechny škůdce. A pan Kopfrkingl vyjmenovává lidi ze svého nejbližšího okolí, kterým se dříve snažil pomáhat a kteří pomáhali jemu. V Casinu přichází řeč také na Lakmé. Pan Kopfrkingl s úžasem zjišťuje, že jeho žena Lakmé je Židovka po matce. Willi Lakmé v její nepřítomnosti obviňuje z chování, které mělo pana Kopfrkingla odradit od jeho dosavadního proněmeckého počínání. Willi také poukazuje na syna Williho. Na jeho zženštilost způsobenou špatným vlivem Lakmé. Díky těmto rodinným příslušníkům nebude moci pan Kopfrkingl získat funkci ve vysokém úřadu.

Od pana Kopfrkingla se odtahují jeho bývalí přátelé a známí. Tuší, jaký osud jim přinese členství a spolupráce pana Kopfrkingla s NSDAP. Gestapo začíná brzy zatýkat jeho spolupracovníky. Pan Kopfrkingl oběsí svoji ženu Lakmé. Dělá to s myšlenkou, že ji zachrání před utrpením, které by ji čekalo, a že to udělal pro Německo. Policii vypovídá, že šlo o sebevraždu. Brzy poté bere pan Kopfrkingl na prohlídku krematoria svého syna Miliho, kterého tam zabijí pro jeho změkčilost a zženštilost. Tím získává pro sebe volnost v postupu ve straně s možností mít spousty milenek z Casina. U pana Kopfrkingla propuká naplno šílenství. Když chce zabít dceru, podle své představy dostává návštěvu vyslance Tibetu, který právě našel nového Buddhu. Přijdou tři andělé a odvezou ho do nemocnice, tak se dostává do bláznince, kde dochází k závěru, že se mu podařilo zachránit lidstvo se slovy: Šťastné lidstvo, spasil jsem je!

- **téma a motiv**

téma: spasení lidstva

motivy: národ, říše, řád, Evropa

- **časoprostor**

prostor: Praha

čas: 2 roky před 2. sv. válkou – začínající fašismus

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky, text je rozdělen do odstavců.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, hororová (psychologická) novela

- **vypravěč**

er-forma

- **postava**

Karel Kopfrkingl – fanatický člověk zaměstnaný v krematoriu. Řídí se frází „Z prachu jsme vzešli, v prach se zase obrátíme“. Práci spalovače dělá s nadšením a láskou. Bohužel se nechá unést režimem, manipulovat svým přítelem a spáchá na své rodině nejhorší činy – začne udávat a vraždit. Nekouří, nepije, miluje svoji rodinu.

Willy Reinke – namyšlený, zlý, manipuluje s lidmi, na německé straně, přemlouvá Karla, aby se k nim přidal

Milivoj a Zina – syn a dcera pana Kopfrkingla

Lakmé = božská (manželka pana Kopfrkingla) – Židovka, milující žena

- **vyprávěcí způsoby**

řeč přímá: Willi, pan Kopfrkingl

pásmo vypravěče v er-formě

- **typy promluv**

dialog Williho Reinke a pana Kofrkingla

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

jde o život věčný

inverze

jde o život věčný, o věčný život našeho národa

epizeuxis

letáček

zdrobnělina

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

věčný život

oxymóron

o německou říši, povolanou k tomu

personifikace

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- česká próza 2. poloviny 20. století
- válečná próza, židovská tematika

60.–70. léta 20. století

Ladislav Fuks (1923, Praha – 1994, Praha)

- vyrostl v Praze
- syn policejního důstojníka
- český spisovatel, prozaik – autor psychologické prózy se zaměřením na druhou světovou válku a holokaust
- pracoval v papírnách v Bělé pod Bezdězem a v Praze, poté ve Státní památkové péči
- homosexuál
- studia filosofie a psychologie
- během studií působil na táborech pro středoškoláky jako vychovatel
- komunista
- sňatek s Italkou, poté utekl → blázinec
- samotář

rysy díla: prostupování reálných událostí sny, iluzemi a halucinacemi ztvárňujícími lidské nitro zdeformované úzkostí nebo fixní ideou

- jeho tvorba je silně poznamenána válečnou a židovskou problematikou, konfliktem bezbranného lidství s násilím a zlem

Mí černovlasí bratři – osudy 5 gymnazistů během války

Návrat z žitného pole – o emigraci

Vévodkyně a kuchařka – silně autobiografický historický román – jeho poslední dílo

Smrt morčete – sbírka deseti povídek, odlišné prozaické typy jako např. „humoresky“, všechny důležité Fuksovy kratší prózy

- **literární / obecně kulturní kontext**

Arnošt Lustig (1926–2011)

- prozaik, židovská tematika, prošel si koncentračními tábory

Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou: psáno podle skutečné události z roku 1943 v Itálii. Tehdy byla skupina zajatých bohatých židovských podnikatelů s americkými pasy podvedena, ožebračena a potom dopravena do plynových komor.

Ota Pavel (1930–1973)

- prozaik a novinář, mládí prožil v Buštěhradu, kam se rodina z existenčních a rasových důvodů přestěhovala

Smrt krásných srnců: zachycuje soubor příběhů z autorova rodinného prostředí

Jak jsem pokal ryby: vydáno posmrtně, většina děje se týká rybaření; vypovídá o autorově vztahu k rybám, řekám a přírodě

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Ladislav Fuks svým názvem poukazuje na hlavní postavu, Karla, který pracuje v krematoriu, a tudíž spaluje mrtvoly.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Naštěstí je válka už pár let pryč, tak jsou to jen vzpomínky, ale pořád se může stát, že síla moci dokáže z člověka udělat zrůdu.

- **pravděpodobný adresát:**

Spíše starší generace. Ti, kteří zažili válku a komunismus, mladá generace to nezná, zároveň se ale alespoň dozví, co se dělo.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Knihu napsal autor v roce 1967 na začátku své tvorby.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Filmová adaptace z roku 1968 od Juraje Herze, hlavní postavu si zahrál pan Hrušínský. Režisér se soustředil na detaily z knihy jako gesta, setkání s lidmi, jejich přemýšlení.

- **určení smyslu díla:**

Poukázat na vliv nacistů a jejich manipulací s lidmi.